

gemeente Bronckhorst

verzenddatum **29 OKT. 2015**

datum 27 oktober 2015

uw brief van

uw kenmerk

ons kenmerk Z56370/UIT15-95986

onderwerp Bescherming Algemene begraafplaats Steenderen

Gemeente Bronckhorst

C. Elferink

Postbus 200

7255 ZJ HENGELO (GLD)

Geachte mevrouw Elferink,

Wij hebben u op 26 augustus 2015 schriftelijk in kennis gesteld van ons voornemen om de Algemene begraafplaats aan de Kerkhofweg in Steenderen, te plaatsen op de gemeentelijke monumentenlijst.

Zienswijze

U bent, gedurende een periode van vier weken na dagtekening van de brief, in de gelegenheid geweest uw zienswijze naar voren te brengen. Van deze gelegenheid heeft u geen gebruik gemaakt.

Definitief besluit - plaatsen

Wij hebben besloten om de Algemene begraafplaats aan de Kerkhofweg in Steenderen, definitief te plaatsen op de gemeentelijke monumentenlijst. De motivatie voor het plaatsen van het object is bijgevoegd.

Bezwaar

Bent u het niet eens met dit besluit? Dan kunt u schriftelijk binnen zes weken na de verzenddatum van dit besluit bij de gemeente een bezwaarschrift indienen. Zorgt u er voor dat het in ieder geval de volgende gegevens bevat:

1. uw naam en adres
2. de datum
3. een omschrijving (of een kopie) van het besluit waartegen u bezwaar maakt
4. redenen voor het maken van bezwaar
5. uw handtekening

meer weten? Zie www.bronckhorst.nl

Ook kunt u bij de Voorzieningenrechter van de Rechtbank Gelderland, Postbus 9030, 6800 EM Arnhem een voorlopige voorziening vragen. Zo kunt u in een dringend geval, in afwachting van de beslissing op uw bezwaar, voorlopig mogelijk nadelige gevolgen van het besluit voorkomen. Meer weten? Zie www.rechtspraak.nl

Postbus 200
7255 ZJ Hengelo (Gld)
Telefoon (0575) 75 02 50

Elderinkweg 2
7255 KA Hengelo (Gld)

e-mail
info@bronckhorst.nl
www.bronckhorst.nl

bankrekeningnummer
NL81 BNGH 0285 1044 97
BTW-NL 8136.47.290.B.01

Inlichtingen

Voor meer informatie over de procedure kunt u contact opnemen met de heer W. Hagens, te bereiken onder telefoonnummer 06-13252202. Mailen kan ook naar willem.hagens@odachterhoek.nl.

Met vriendelijke groet,
namens burgemeester en wethouders van Bronckhorst,

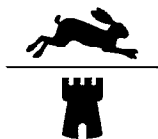
de heer M. Jolink
cluster Vergunningen

Kopie aan:

- Archief
- ODA/ W. Hagens
- Geo-informatie

Bijlagen:

- redengevende beschrijving
- plaatsingsbesluit.

gemeente Bronckhorst

ERFGOEDVERORDENING 2013 Gemeente Bronckhorst

PLAATSINGSBESLUIT

Burgemeester en wethouders van de gemeente Bronckhorst;

gezien het voorstel van de geïntegreerde commissie welstand en monumenten om op het perceel

kadastraal bekend : gemeente Steenderen, sectie U, nummer 48,

plaatselijk bekend : Kerkhofweg z.n. te Steenderen,

het oudste gedeelte van de Algemene begraafplaats te plaatsen op de gemeentelijke monumentenlijst;

gelet op artikel 3 van de Erfgoedverordening 2013 gemeente Bronckhorst;

b e s l u i t e n :

de Algemene begraafplaats, overeenkomstig aangehechte redengevende beschrijving, te plaatsen op de gemeentelijke monumentenlijst.

Hengelo Gld, 27 oktober 2015

Namens burgemeester en wethouders van Bronckhorst,

de heer M. Jolink
cluster Vergunningen

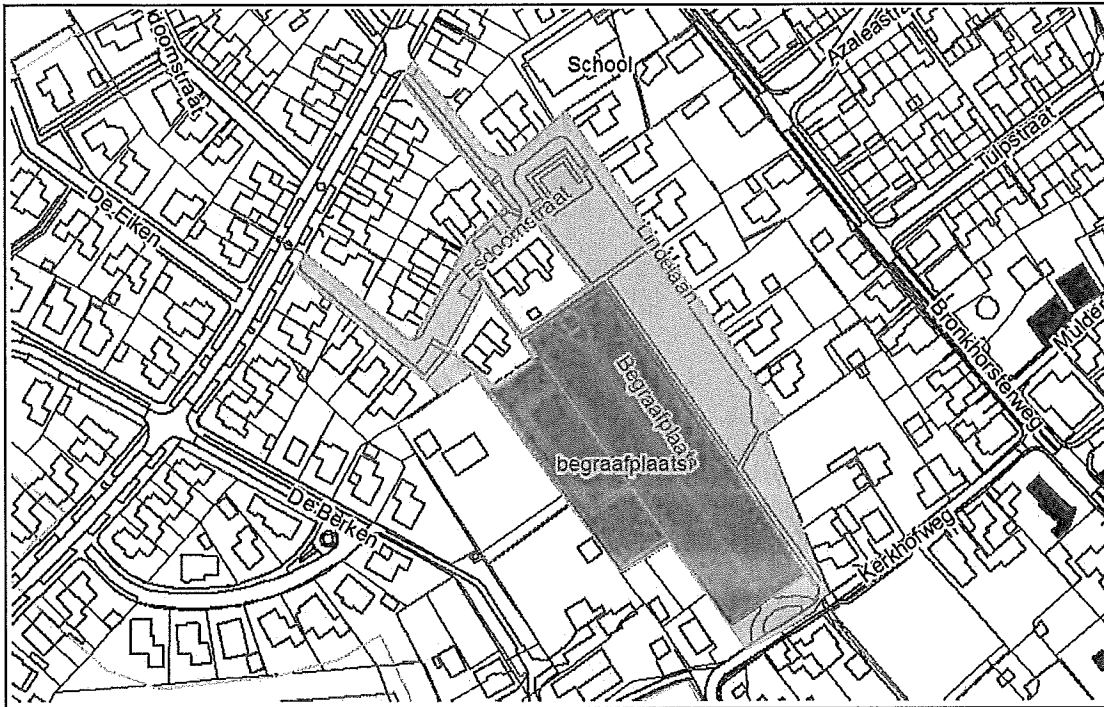
Kopie:

- ODA/ W.Hagens
- Geo-informatie
- Archief

Perceelrapportage

gemeente Bronckhorst

Perceelgegevens (Bron: AKR)

Perceelnummer: SDR00U 00448G0000
 Zakelijk gerechtigde: **GEMEENTE BRONCKHORST**
 Aandeel: 1/1 Aard recht: EIGENDOM

Grootte perceel: 14928m
 2

Perceelbelemmering (Bron: AKR)

Appartementsgegevens (Bron: AKR)

Adresgegevens verblijfsobjecten relatiehebbend met dit perceel (Bron BAG)

WOZ gegevens (Bron: WOZ)

Perceelrapportage

gemeente Bronckhorst

WOZ Belang 187600050766
 Eigenaar / Gebruiker: Gemeente Bronckhorst
E Elderinkweg 2 7255KA Hengelo (Gld)

Geslacht:

WOZ Belang 187600050766
 Eigenaar / Gebruiker: Gemeente Bronckhorst
G Elderinkweg 2 7255KA Hengelo (Gld)

Geslacht:

Publiekrechtelijke beperkingen relatiehebbend met dit perceel (Bron WKPB)

Aard: GG
 Beschrijving: Gemeentelijk monument, Gemeentewet
 Begindatum: 19881025
 Einddatum:

GEMEENTE BRONCKHORST**Steenderen, Algemene begraafplaats, Kerkhofweg z.n.**

gemeente : Bronckhorst
postcode + plaats : 0000 AA Steenderen
straat + huisnummer : Kerkhofweg z.n.
naam object : Algemene begraafplaats

bescherming : gemeentelijk monument
eigenaar/gebruiker(s) : gemeente Bronckhorst
kadastrale gegevens :

oorspr.functie : algemene begraafplaats
huidige functie : algemene begraafplaats

bouw-/ aanlegjaar : 1829
architect : nvt
bouwstijl/type :

beschrijver : MAB/CJF
datum beschrijving : 15-03-2014
datum foto : 14-03-2014

Typering

In oorsprong uit de eerste helft van de negentiende eeuw daterende begraafplaats, door de toenmalige gemeente Steenderen aangelegd als algemeen begraafterrein.

De Algemene begraafplaats van Steenderen ligt thans binnen de bebouwde kom van het dorp, aan de noordzijde van de Kerkhofweg.

Historische context

Tot in het begin van de negentiende eeuw begroef Nederland zijn doden in de meeste gevallen nog in de (dichtbevolkte) bebouwde kom, meestal in of rondom de kerk, wat vaak tot onhygiënische situaties leidde. In augustus 1827 werd door koning Willem I bepaald dat begraven in de kerk en binnen de bebouwde kom van grotere steden en dorpen per 1 januari 1829 zou zijn verboden. Uiteindelijk werd in 1829 bij Koninklijk Besluit bepaald dat plaatsen met meer dan duizend inwoners hun doden voortaan moesten begraven op een buiten de bebouwde kom gelegen terrein. Echter, ook in veel kleinere gemeenschappen was het Koninklijk Besluit aanleiding (of de definitieve aansporing) om de oude rondom de kerk gelegen kerkhoven te sluiten en een nieuw terrein in gebruik te nemen.

Eind jaren twintig werd ook door het toenmalige gemeentebestuur van Steenderen besloten tot de aanleg van een nieuw terrein net ten noorden van de dorpskern, op een voormalige akker ten westen van de weg naar Bronckhorst. Het terrein was aangekocht van de landbouwer Jan Breukink en zijn vrouw Geertruida Hesselink en werd aangeduid als “gelegen onder het erve Meilink (of Mielink?), genaamd de Veldkamp in het Steenderveld” in de verkoopakte van 1 mei 1829. Aan de zuidzijde grensde het terrein aan het zogenoemde Kerkstaatje. Het stuk grond lag naast een al in 1811 door de gemeente verworven terrein, dat was aangekocht van Frans Otto Vrijheer von Wintgen uit Münster¹.

In de archiefstukken betreffende aanleg van de algemene begraafplaats is ook een soort bestek opgenomen. Hierin staat dat de aannemer de begraafplaats moest verdelen in vier vakken en voorzien van paden, “zoals deze worden uitgetekend”. Verder diende de aannemer de gehele begraafplaats te omgeven volgens aanwijzing met een “beukenheg”, waartoe “hij zal moeten bezigen levendige haage beuken, hoog één Elle”. Het oorspronkelijke terrein, in gebruik genomen in 1829, had van aanvang af de langgerekte rechthoekige plattegrond, die in de huidige aanleg nog steeds herkenbaar is. Aanvankelijk was echter alleen het zuidelijke gedeelte in gebruik. Dat blijkt uit de bewaard gebleven plattegrond van het terrein, gemaakt in 1829 en in de daaropvolgende jaren bewerkt².

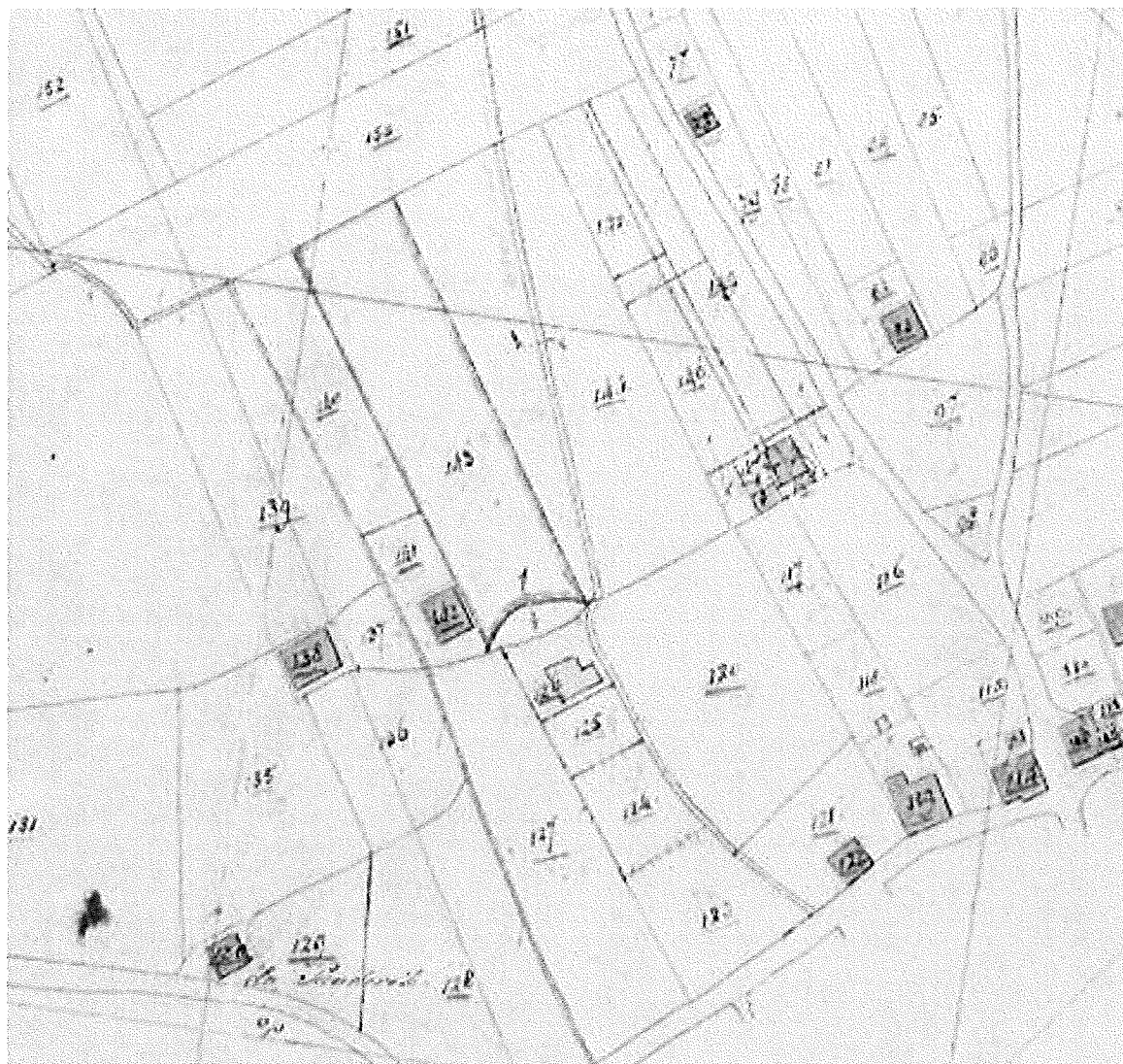
Waarschijnlijk is de noordelijke helft van het terrein in gebruik genomen met de bouw van een lijkenhuis in 1866, “dienstig tot verpleging van lijdens aan besmettelijke ziekten en tot het nederzetten van lijken”. Het huisje is gerealiseerd door de timmerman H. Manten³.

De Kerkhofweg is waarschijnlijk ook pas in deze periode aangelegd. Deze is voor het eerst te zien op de topografische kaart van 1866. Voordien was de begraafplaats –in de volksmond “kerkhof”- bereikbaar via een smal pad in zuidoostelijke richting, het bovengenoemde Kerkstraatje, vermoedelijk een oud kerkepad.

¹ Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, archief 0446 Gemeentebestuur Steenderen, 1811-1940, Inventaris Openbare gezondheid en volkshuisvesting. 898 Stukken betreffende de aanleg van de algemene begraafplaats te Steenderen, 1828-1829.

² Idem, aanvulling 1818-1877. Plattegrond van de Algemene Begraafplaats te Steenderen, ca. 1829 en later.

³ Idem, 0446, inv.nr.901 Bouw lijkenhuis Steenderen, 1866.

Uitsnede uit de kadastrale minuut van circa 1830. Midden op de kaart ligt het rechthoekige terrein van de dan net aangelegde algemene begraafplaats. De Kerkhofweg is nog niet aangelegd. Wel loopt een pad vanaf de tegenwoordige J.F. Oltmansstraat in noordelijke richting naar het terrein, dat aan de zuidzijde al de gebogen entreepartij heeft. Waarschijnlijk is het pad een oud kerkepad.

Kort na de Tweede Wereldoorlog is het zuidwestelijke deel van de begraafplaats nieuw ingericht, mede in verband met de inrichting van een aantal oorlogsgraven. In maart 1946 werd een eenvoudig nieuw beplantingsplan voor de begraafplaats gemaakt door E.J. Bulten uit Aalten. Dit richtte zich vooral op de aanplant van een aantal bomen langs de kruisende hoofdlanen, bestaande uit hoogstam prunus (sierkers of Japanse bloesemkers) en zuilboompjes in de vorm van 1 meter hoge juniperus. Tegen de beukenhagen werden ter hoogte van de sierkersen blauwe zuilconiferen gedacht. In de driehoekige vakken aan weerszijden van de entree werd rododendron aangeplant. De beukenhagen zouden deels door thuja vervangen worden. Waarschijnlijk is dit beplantingsplan slechts gedeeltelijk uitgevoerd. Van de genoemde voorstellen is niets herkenbaar in de huidige aanleg.

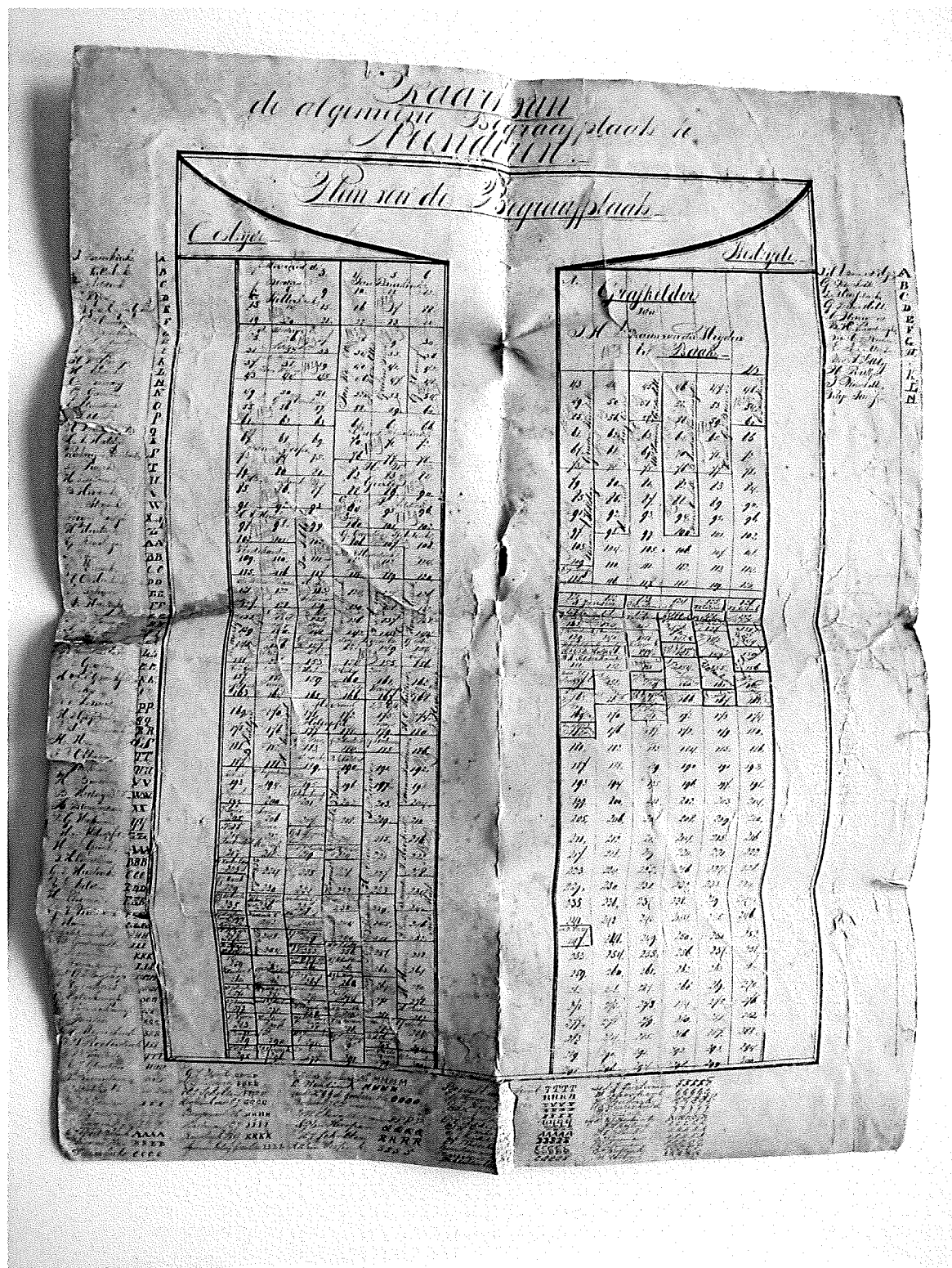
In de jaren negentig van de vorige eeuw is de begraafplaats aan de westzijde over vrijwel de volledige lengte uitgebreid met een relatief smalle strook. Hierin is een van de oude begraafplaats afwijkende indeling met hagen opgenomen, die haaks op de lengterichting van het oude terrein zijn geprojecteerd. Ook binnen het oude gedeelte zijn aanpassingen aan de oorspronkelijke structuur gedaan. Zo werd in de zuidwesthoek, bij de oorlogsgraven een nieuwe indeling gerealiseerd, opgezet rond enkele door coniferenhaagjes omgeven kamers. Bij deze herinrichting is de direct links van de entree gelegen grafkelder van de familie van J.H. A. Baron van der Heijden tot Baak geruimd. Zo'n hagenstructuur, maar dan met taxushagen, is ook in het noordelijke deel van het terrein toegepast, vermoedelijk bij de herinrichting in de jaren tachtig-negentig van de vorige eeuw.

Bescherming

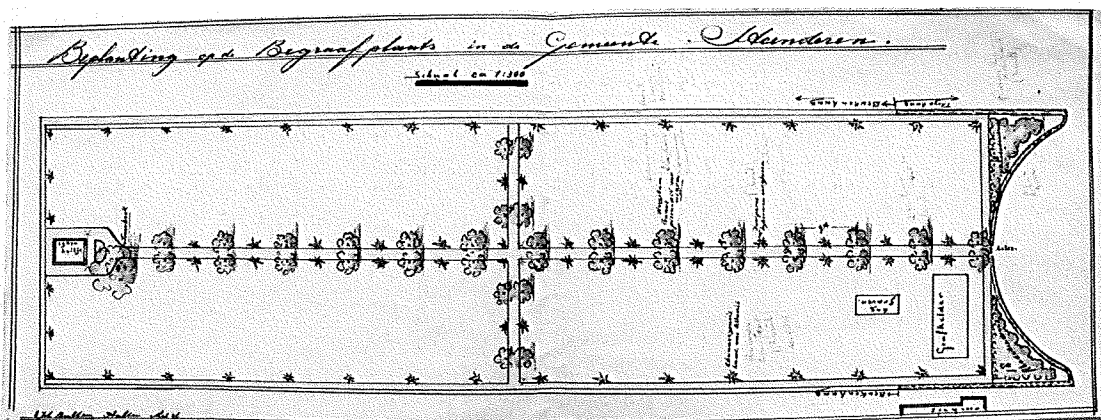
De algemene begraafplaats in Steenderen is in 1988 aangewezen als gemeentelijk monument.

Beschermd zijn:

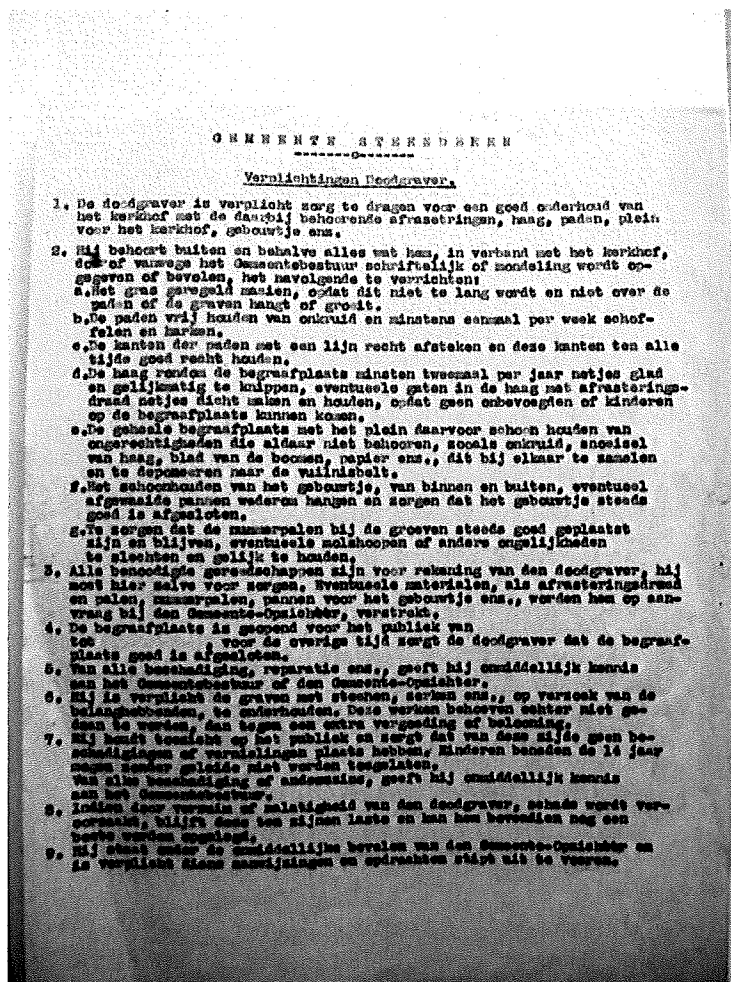
- De begraafplaats, omzoomd door een oude beukenhaag.
- Het lijkenhuisje.
- De treurbeuk.
- Gedenkteken schrijver J.F. Oltmans.
- Twee beuken en linde bij de entree aan de zuidzijde.

Plattegrond van de Algemene Begraafplaats te Steenderen, 1829 en later (collectie Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers).

Beplantingsplan voor de begraafplaats in Steenderen uit 1946 (collectie Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers).

Verplichtingen van de doodgraver, ten behoeve van de Algemene Begraafplaats te Steenderen, zonder jaar (ca. 1945-1950). Collectie Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers.

BESCHRIJVING VAN DE BEGRAAFPLAATS**Hoofdopzet, aanleg, structuur**

De begraafplaats bestaat uit een langwerpig rechthoekig terrein, haaks op de Kerkhoflaan en daar ontsloten via een poort. Het terrein bestaat uit twee evenwijdig aan elkaar liggende delen: het smalle historische gedeelte in het verlengde van de hoofdentree, en een recente uitbreiding aan de westzijde. De uitbreiding is toegankelijk via enkele doorgangen in de oude omheining van het historische gedeelte.

Entree / poort / omheining

Het historische deel van de begraafplaats is omgeven door een hoge beukenhaag van aanzienlijke ouderdom. Delen ervan kunnen dateren uit de aanlegtijd van de begraafplaats. Aan de zuidoostzijde wordt de haag onderbroken door de hoofdtoegangspoort, die van vrij recente datum is (derde kwart twintigste eeuw). Ze bestaat uit twee bakstenen posten met daartussen een ijzeren hekwerk met twee vleugels. De hoge posten worden geflankeerd door lagere hekwerken en bakstenen posten, die op hun beurt aansluiten op kwart rond gebogen gemetselde muurtjes, afgedekt door rollagen. Deze omgeven aan de buitenzijde van de beukenhaag gelegen plantvakken.

De begraafplaatsentree is toegankelijk via een halfcirkelvormige oprit, die bij de uiteinden is gemarkeerd door twee zeer grote oude beuken. In het middenplantsoen staat een grote linde. De bomen zijn opgenomen in heestervakken. Voor de entree ligt een klinkerbestrating.

Interne structuur / indeling

De begraafplaats bezit een eenvoudige formele padenstructuur, uitgaande van een lang centraal middenpad, dat van de hoofdentree het hele terrein doorkruist tot aan het voormalige lijkenhuis, dat helemaal aan de noordzijde, in de middenas van het terrein is geplaatst. Het hoofdpad wordt halverwege gekruist door een dwarspad, dat net als het hoofdpad is voorzien van een gedeeltelijke klinkerbestrating. De velden aan weerszijden van het middenpad zijn niet door interne ontsloten, maar verdeeld in grote grafvakken met smalle zandstroken tussen de graven. De zandgraven liggen dicht opeen, met slechts smalle zandstroken tussen de rijen en de graven onderling. De rijen graven liggen evenwijdig aan het hoofdpad, de graven haaks er op, waarbij alle graven zijn georiënteerd op het noordoosten. Dit levert ten opzichte van het hoofdpad een wat merkwaardig beeld op, omdat de graven aan de noordoostzijde alleen van de achterkant te zien zijn. Langs de beukenhagen lopen smalle grasstroken bij wijze van voetpad.

Het lijkenhuis staat zoals gezegd op het noordelijke uiteinde van het middenpad en wordt hier vooraf gegaan door een vierkante open ruimte, waarin zich een grote, zeer fraai uitgegroeide treurbeuk bevindt. Het hoofdpad loopt als zandpad dwars door de imposante boomspiegel van deze boom.

Aan weerszijden van het lijkenhuis bevinden zich smalle heestervakken.

Ten westen van het centrale pad bevindt zich vlakbij de hoofdingang een rechthoekige open ruimte, deels omzoomd door coniferenhagen, waarin onder meer een reeks oorlogsgraven is opgenomen. Deze indeling behoort niet tot de oorspronkelijke opzet maar is pas in de tweede helft van de twintigste eeuw ontstaan. Evenmin oorspronkelijk is de in de jaren tachtig-negentig van de twintigste eeuw gerealiseerde aanleg met taxushagen aan weerszijden van het gedeelte met treurbeuk.

De uitbreiding van de begraafplaats aan de westzijde (die hier verder buiten beschouwing blijft) heeft een eenvoudige orthogonale indeling, met haaks op het oude gedeelte geplaatste grafrijen en hagen. Door de slechts smalle doorgangen in de oude beukenhaag is dit terreingedeelte een op zichzelf staand gedeelte gebleven.

Het hoofdpad is voorzien van een moderne betonklinkerbestrating. Deze bestrating is van recente datum en heeft geen historische waarde.

Beplanting

Het historische gedeelte van de begraafplaats wordt omgeven door een hoge beukenhaag, in oorsprong uit de aanlegtijd van het terrein. Voor het overige is het terrein slechts spaarzaam ingericht met groen. Aan het noordelijke uiteinde bevindt zich een vierkant open terrein, waarop centraal een grote treurbeuk staat. Aan weerszijden van het lijkenhuis bevinden zich stroken met heesters (veelal laurier) en enkele recente bloesembomen. Her en der bevinden zich enkele solitaire groenelementen van vrij recente datum tussen de graven. Het terrein gedeelte ten westen van de entree is, vermoedelijk in de jaren negentig van de twintigste eeuw nieuw ingedeeld met geschoren coniferenhagen in een kamerstructuur. Hierin is ook de reeks oorlogsgraven opgenomen.

Ook in het noordelijke deel van de begraafplaats bevindt zich een indeling met hagen, in dit geval taxushagen, van vrij recente datum.

Bijzondere gebouwen en objecten

Het voormalige lijkenhuis, dat ook gebruikt kon worden voor de verzorging van besmettelijke zieken, dateert uit 1866. Het gebouwtje heeft een rechthoekige grondslag, één bouwlaag en een zadeldak met de nok haaks op de voorgevel, voorzien van gesmoorde opnieuw verbeterde Hollandse pannen en aan voor- en achterzijde van een houten overstek met in de top een geprofileerde makelaar. De gevels zijn gemetseld in handvormbaksteen in kruisverband, met in de zijgevels zwart geschilderde muurankers.

De symmetrisch ingedeelde voorgevel heeft centraal een ingang onder een strek, met kozijn met duivejagerprofiel, grijs geschilderde neuten, een houten opgeklampte deur en boven het kalf een enkelruits bovenlicht met gietijzeren levensboom. Aan weerszijde bevindt zich een getoogd venster onder een steens segmentboog. De vensters hebben grijs geschilderde houten lekdorpels, gepende kozijnen en ramen met een decoratieve roedenverdeling met ijzeren roeden. In de geveltop bevindt zich een oculusvenstertje. De linker zijgevel bevat een ingang onder een strek, met houten kozijn en opgeklampte deur. In de top van de overigens blinde achtergevel bevindt zich een kozijn met ventilatioerooster. De rechter zijgevel is blind.

Grafmonumenten

Algemene indruk

Vooraf in het eerst in gebruik genomen zuidelijke deel van de begraafplaats bevinden zich ensembles historische graven. De leeftijden lopen sterk uiteen, als gevolg van eerdere ruiming en de soms lange tijdspannen van invulling. De graftekens zijn overwegend in natuursteen uitgevoerd, merendeels hardsteen, in incidentele gevallen zandsteen. Enkele graven hebben een ijzeren grafplaat. De oudste graven dateren uit het tweede kwart van de negentiende eeuw. Er zijn verschillende typen graven te onderscheiden:

- Zand- en keldergraven;
- Graven met alleen een staande grafsteen of stèle;
- Graven met een staande grafsteen of stèle, met een door middel van hardstenen banden gemarkeerd graf, overwegend met een vulling van grintslag, zand of een betegeling;
- Graven met alleen liggende zerken, deels op een lage sokkel, waardoor sprake is van een tombe;
- Graven met staande of liggende stenen binnen een omheining van smeedijzeren hekken of kettingen tussen hardstenen palen komen niet voor;
- De meestal hardstenen staande graftekens zijn er in verschillende varianten, van simpele rechthoekige of getoogde tekens tot eenvoudig of iets rijker uitgewerkte silhouetstenen. In een enkel geval is er sprake van een rijk gedetailleerd grafmonument in de vorm van een sokkel met obelisk (monument

schrijver Jan Frederik Oltmans).

Een groot aantal graftekens is uitgevoerd in een vanaf de eerste helft van de 19de eeuw gangbare neoclassicistische trant, waarbij opvalt dat deze nog tot ver in de 20ste eeuw is gehandhaafd. Karakteristiek voor deze graven zijn vooral de timpaanachtige of gelobde bovenzijden, maar ook motieven zoals palmetten en van een rondboog voorziene tekstspiegels. Slechts enkele graven zijn verlevendigd met bijzondere gebeeldhouwde motieven.

De ornamentiek is veelal sober en eenvoudig. Als er al motieven voorkomen blijft dit beperkt tot eenvoudige symbolen als palmtakken (overwinning op de dood), klimop (door de groenblijvende bladeren symbool van onvergankelijkheid en eeuwig leven) of sterren (door de naar boven en beneden gerichte punten verbinding van hemel en aarde). De belettering van de graftekens is overwegend uitgevoerd in de vorm van verzonken liggende of verheven inscripties, al dan niet binnen gebouchardeerde of gezoete tekstspiegels. Bij de vermelding van de overledene wordt vaak ook een boerderijnaam genoemd.

Bij de grafrijen langs de buitenranden (paden langs de beukenhaag) staan nog kleine merendeels betonnen nummerpaaltjes met het nummer van de gravenrij.

Graftekens met aandachtswaarde

In de bij deze beschrijving gevoegde catalogus bevindt zich een selectie van de meest in het oog vallende historische graftekens. Daarbij is uitgegaan van algemene cultuurhistorische waarden, een uitzonderlijke of juist zeer kenmerkende vormgeving, materiaalgebruik en bijzondere ornamentiek.

De lijst is niet uitputtend, temeer omdat het belang van veel "eenvoudige" historische graven ook schuilt in de ensemblewaarde. Per graf wordt de betreffende familienaam genoemd, aangevuld met de belangrijkste karakteristiek.

Literatuur en bronnen:

Hulsman, R., *Bouwen op de grens. Deel Midden & Oost. Gids voor de funeraire architectuur in Nederland. Flevoland – Gelderland – Utrecht*, Rotterdam 2010, p. p.228.

Kok, H.L., e.a., *Begraven & begraafplaatsen. Monumenten van ons bestaan*, Utrecht 1994

Stukken betreffende de plaatsing van de algemene begraafplaats te Steenderen op de gemeentelijke monumentenlijst en de *Motivering tot handhaven plaatsing op de gemeentelijke monumentenlijst Kerkhofweg ongenummerd Steenderen*, februari 1995. In het bezit van de gemeente Bronckhorst.

Collectie Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers, Doetinchem, in het bijzonder de archieven van het Gemeentebestuur van Steenderen (1280, inv.nrs. 6, 7, 8 en 9, en 0446, inv.nrs. 898 en 901).

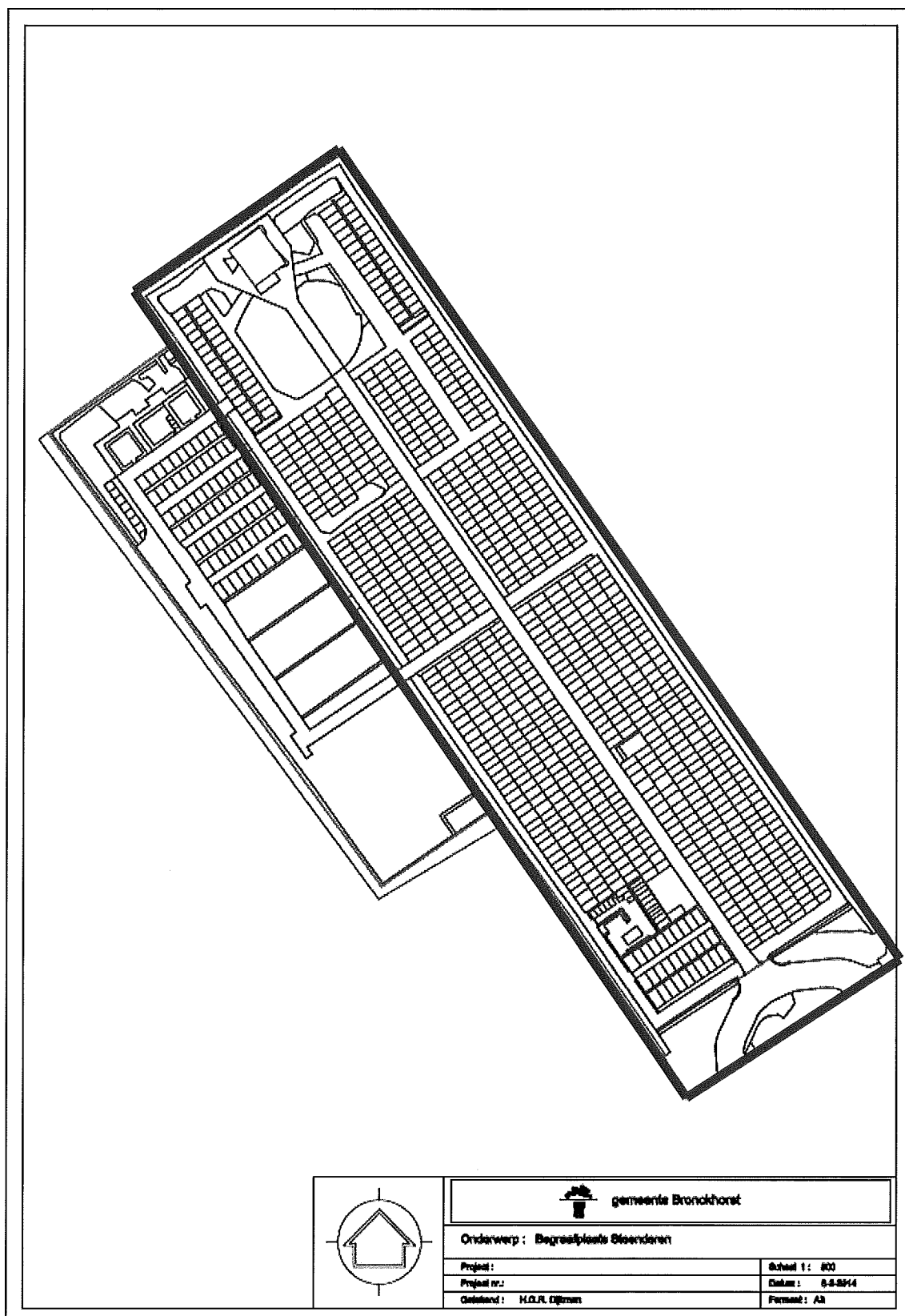
www.begraafplaats.org

www.dodenakkers.nl

www.ecal.nu (Erfgoedcentrum Achterhoek Liemers)

www.gelderland.nl (Provincie Gelderland)

www.watwaswaar.nl

WAARDERING / REDEN VAN PLAATSING**Architectuur- en kunsthistorische waarden**

Het oudste gedeelte van de Algemene Begraafplaats in Steenderen is in zijn opzet en aanleg een goed bewaard gebleven en karakteristiek voorbeeld van een historische dorpsbegraafplaats uit het vroege tweede kwart van de negentiende eeuw. Van belang is vooral de ingetogen en tamelijk pragmatische terreinstructuur, in hoofdzaak op basis van een rechthoek en met een haaks op de (vroegere) hoofdingang gelegen middenpad, dat in de jaren zestig van de negentiende is verlengd tot aan het in 1866 gebouwde monumentale baar- of lijkenhuis. Dit element vormt samen met de imposante treurbeuk een belangrijk focuspunt in de formele aanleg en de pendant van de entreepartij. Van belang is de invulling van vooral het zuidelijke gedeelte met ensembles historische grafmonumenten, waar de dicht opeen gelegen graven nog verwijzen naar de zerkenvloeren in de oude kerkgebouwen. In zijn historische opzet is het oudste deel van de begraafplaats nog altijd zeer goed herkenbaar.

Op het onderzoeksterrein bevindt zich een aantal bijzondere objecten die van belang zijn voor het instandhouden van het historische karakter van dit deel van de begraafplaats en waarvan de oudste exemplaren teruggaan op het tweede kwart van de negentiende eeuw. De diverse historische grafmonumenten geven een helder beeld van de ontwikkelingsgeschiedenis van de begraafplaats.

De historische grafmonumenten zijn in meer of mindere mate van kunsthistorische betekenis, als waardevolle voorbeelden van het funeraire erfgoed. Door hun opzet en vormgeving geven ze een helder beeld van de ontwikkelingsgeschiedenis van dit erfgoed vanaf het tweede kwart van de negentiende eeuw tot en met het interbellum en kort daarna. Een aantal van deze objecten heeft een bijzondere kunsthistorische waarde door de combinatie met opmerkelijke details zoals beeldhouwde motieven of een omheining met ijzeren hekken, of vanwege bijzonder materiaalgebruik. Vooral wanneer er beeldhouwde details aanwezig zijn, getuigen de betreffende graftekens van hoogwaardige esthetische kwaliteiten. In hun bijzondere betekenis vallen vooral de in de bij deze beschrijving gevoegde catalogus opgenomen objecten op.

Ensemble-/situatieve waarden

Weliswaar zijn de hoofdstructuur en aanleg van het bedoelde terreingedeelte niet zeldzaam te noemen, maar vooral omdat deze in hun historische opzet gaaf bewaard zijn gebleven is er sprake van hoge plaatselijke ensemblewaarde. In het bijzonder geldt dit voor de in wezen symmetrische opzet met een middenpad tussen de entree en lijkenhuis, de interne padenstructuur, de omheining met beukenhagen en de monumentale groenaccenten bij de entree en het lijkenhuis, in samenhang met de ensemble historische grafmonumenten in het vooral het zuidelijke deel van het terrein.

Het oudste terreingedeelte, waarvan de contouren en een groot aantal graven teruggaan op de vroegste periodes van de begraafplaats, vormt in zijn bescheiden opzet en door zijn aanleg, structuur en inrichting, een opmerkelijk en waardevol ensemble op het zuidelijke deel van de Algemene Begraafplaats, waar het belangrijke beeldbepalende waarde heeft voor de Kerkhofweg.

Cultuurhistorische waarden

In zijn huidige verschijningsvorm weerspiegelt het oudste gedeelte van de begraafplaats op een goed herkenbare manier de opzet van een eenvoudige dorpsbegraafplaats uit het tweede kwart van de negentiende eeuw. In deze betekenis is het terrein van belang als een onderdeel van de historische infrastructuur zoals die voor de dorpsgemeenschap van Steenderen tot stand is gekomen. Na vanaf de middeleeuwen te hebben begraven in en rond de oude dorpskerk in het centrum, werd deze dodenakker in 1829 aangelegd. Mede door de gave historische verschijningsvorm is het bedoelde terreingedeelte van belang als een heldere illustratie van de landelijke overheidsmaatregelen die er in deze periode toe leidden dat in het vervolg buiten de bebouwde kom begraven diende te worden. Weliswaar is de dorpsbebouwing inmiddels tot aan de kerkhofpoort opgerukt, maar nog altijd is het terrein een belangrijk relict dat verwijst naar de vroegere praktijk.

De diverse graven op de begraafplaats zijn een betekenisvolle informatiebron van het verleden, en geven een indruk van de geschiedenis van Steenderen e.o. Ze vertellen het verhaal van meer of minder bekende personen en zijn daarom van groot belang als een belangrijk oriëntatiepunt voor de identiteit van Steenderen en de gemeente Bronckhorst. Van een bijzondere betekenis is de vermelding van boerderijnamen op verschillende graftekens, waardoor de graven ook op deze manier een belangrijke afspiegeling zijn van de lokale gemeenschap. Monumentaal én beschermd grafmonument is dat van de schrijver J.F. Oltmans.

CONCLUSIE

Concluderend kan worden gesteld, dat het oudste gedeelte van de Algemene Begraafplaats aan de Kerkhofweg in Steenderen architectuur- en kunsthistorische, ensemble- en situationele en cultuurhistorische waarden bezit.

► De **architectuur- en kunsthistorische waarden** betreffen de historische opzet en aanleg van het bedoelde terreingedeelte met omheining, centraal middenpad als hoofdas tussen entreepartij en lijkenhuis, de accentbomen bij de entree en de monumentale treurbeuk bij het lijkenhuis, alsmede de groepen historische graftekens.

► De **ensemble- en situationele waarden** worden bepaald door de goed herkenbare historische opzet van het terrein waardoor er sprake is van een markant en opmerkelijk ensemble als onderdeel van de Algemene Begraafplaats. De historische terreinonderdelen maar ook de bijbehorende oude beplanting en beukenhagen hebben ensemblewaarde en zijn van wezenlijk belang voor het historische aanzicht en karakter van de begraafplaats en zijn onmiddellijke omgeving.

► Er is **cultuurhistorische waarde** doordat de op het terrein aanwezige historische grafmonumenten een weerspiegeling zijn van de sociaalhistorische ontwikkelingen in Steenderen e.o. In deze betekenis zijn ze van wezenlijk belang voor de identiteit van de lokale gemeenschap en van de gemeente Bronckhorst. Tegelijk weerspiegelt het terrein op een heldere manier de ontwikkelingen in het vroege tweede kwart van de negentiende eeuw, toen is besloten om in navolging van de landelijke overheidseisen buiten de bebouwde kom te gaan begraven.

Op basis van bovenstaande motivering is het in oorsprong uit 1829 daterende oudste gedeelte van de Algemene Begraafplaats aan de Kerkhofweg in Steenderen, in samenhang met zijn aanleg en inrichting, en met de op het terrein aanwezige historische graftekens, beschermwaardig als gemeentelijk monument in de gemeente Bronckhorst.

Het gaat om de volgende onderdelen:

- De contouren van het historische terreingedeelte;
- De omheining met beukenhagen van het historische deel van het terrein;
- De entreepartij met hekwerken en ingebogen muurtjes;
- De interne infrastructuur van het oude gedeelte van het terrein met centraal middenpad en enkele kruisende structuren;
- De monumentale bomen bij de entree van de begraafplaats (twee beuken en een linde);
- De monumentale treurbeuk bij het lijkenhuis;
- Het lijkenhuis uit 1866;
- De ligging en oriëntatie van de graven, zonder ontsluitende interne padenstructuur;
- De directe entourage van de oorlogsgraven met geschoren haagjes en plantsoen;

AANBEVELINGEN

- Continueren van de bescherming van het historische gedeelte van de begraafplaats (zie waardering / reden van plaatsing); de bescherming meer verfijnen in relatie tot de interne structuur van het terrein;
- Behoud het open karakter van het historische gedeelte; dus niet verder opdelen van de interne structuur door middel van hagen, zoals in het zuidwestelijke en noordelijke gedeelte;
- Houdt de historische oriëntatie van de graven op het oude gedeelte aan, in rijen in de lengterichting van het terrein, graforiëntatie op het oosten; geen extra paden toevoegen;
- Beperk het aantal doorgangen in de historische beukenhaag tussen het oude en het nieuwe gedeelte van de begraafplaats;
- Overweeg een minder "hard" bestratingsbeeld van het hoofdpad. De huidige klinker doet enigszins afbreuk aan het historische karakter en de belevingswaarde van het terrein. Denk eerder aan een verharding van zeer fijne steenslag of zand;
- Handhaaf het huidige gemengde beeld van oude en nieuwe graven. Probeer zoveel mogelijk de historische ensembles bij elkaar te houden;
- Plaats een informatiepaneel over de historie van de begraafplaats bij de entree;

Entreepartij zijde Kerkhofweg, met beplanting en poort.

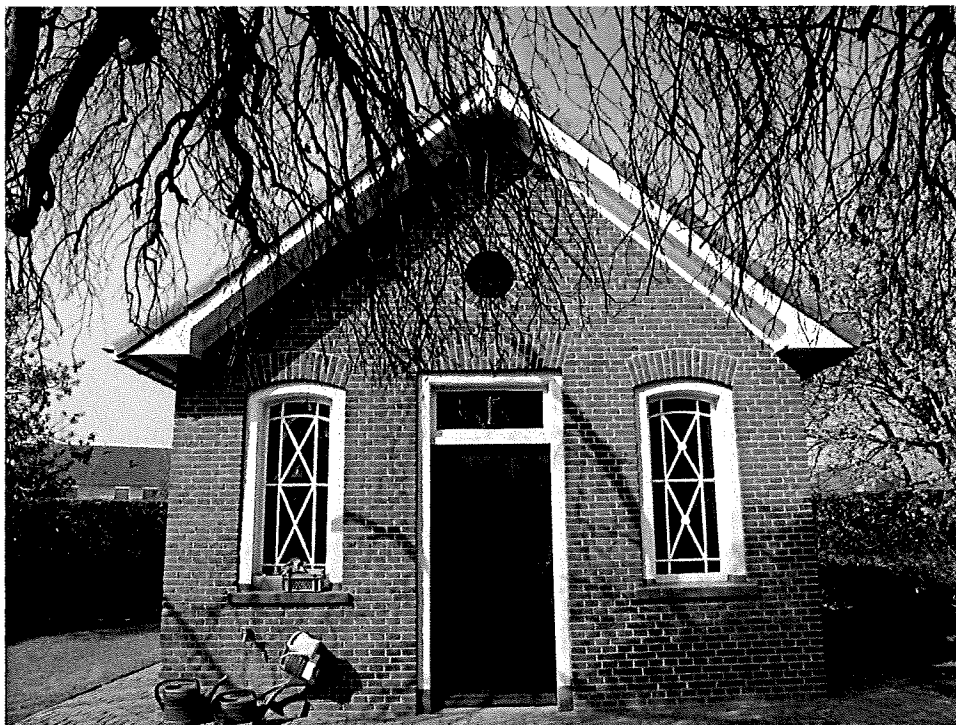
Entree en centraal pad in noordwestelijke richting.

Omgeving baarhuis op het noordelijke deel van de begraafplaats.

Historische beplanting: omheining van oude beukenhaag en de grote treurbeuk op het noordelijke deel van het terrein.

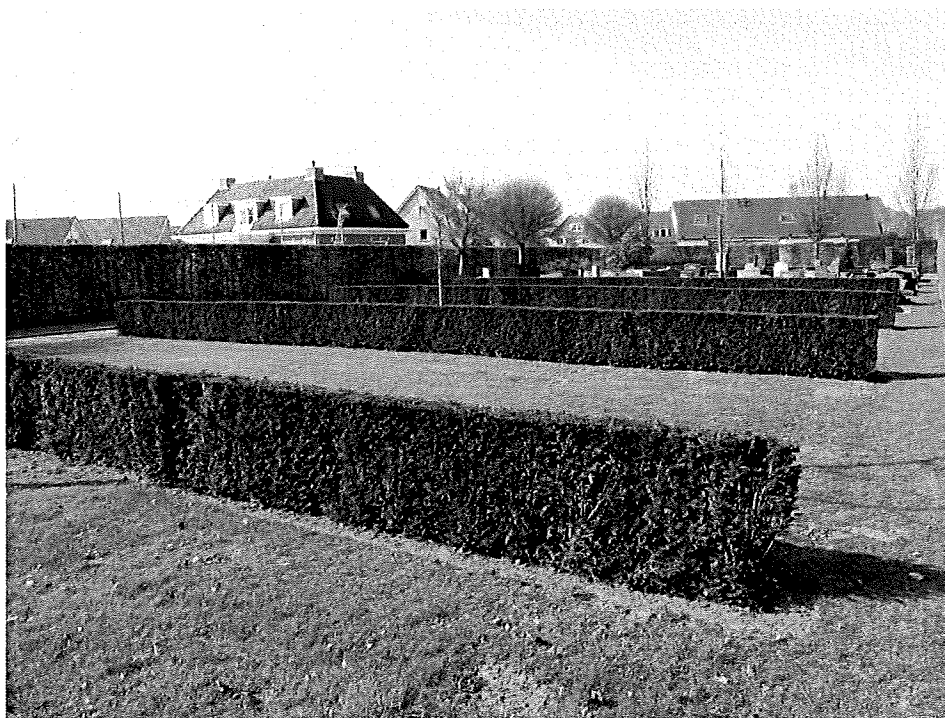
Het baarhuis uit 1866.

Ensembles eenvoudige historische graven, met allerlei typen silhouetstenen, merendeels uit de eerste helft van de 20ste eeuw.

Ensemble historische graven op het zuidelijke deel van de begraafplaats.

Impressie van het nieuwe gedeelte van de begraafplaats.

CATALOGUS BIJZONDERE GRAVEN

Zandstenen zerk, eerste helft 19de eeuw

Kleine grafzerk van zandsteen, met vrijwel onleesbaar opschrift, vermoedelijk uit de eerste helft van de 19de eeuw en behorend tot de oudst bewaarde grafstenen op de algemene begraafplaats van Steenderen. Bijzonder door het materiaalgebruik.

Graf predikant C. Planten, 1841

Op een graf met een jonge grafsteen van Henriëtte Theodora Isabelle Planten, overleden in 1994, ligt de ijzeren grafplaat, afkomstig van het graf van een voorzaat van haar, C. Planten, predikant van Steenderen en Bronckhorst, die in 1841 op 82-jarige leeftijd overleed. Het betreft één van de oudste nog aanwezige graven in Steenderen.

Graf H. Breukink Janz., 1869

Dit graf behoort tot de oudst bewaard op de begraafplaats van Steenderen. Het betreft een eenvoudige natuurstenen grafzerk op het graf van Hendrik Breukink Janz. (1798-1869). Markante en zeldzame verwijzing naar bijbeltekst.

Graf familie Gordenou de Gouberville

Op het familiegraf liggen twee zeldzame 19de-eeuwse ijzeren grafplaten uit 1864 en 1873 van het echtpaar Gerrit Jan Wunderink (1800-1873) en Johanna Dedrika Gordenou de Gouberville (1800-1864).

Graf E.G. Planten en W.C. Muller, 1871, 1891

Hardstenen silhouetsteen met relatief rijke ornamentiek in eclectische stijl, op het graf van E.G. Planten, oud burgemeester van Steenderen, overleden in 1891, en zijn echtgenoten, W.C. Muller, die in 1871 overleed.

Johanna Harmina Boogman-Breukink (1803-1872) en Jan Boogman (1802-1881)

Twee eenvoudige hardstenen liggende zerken uit de late negentiende eeuw.

Grafmonument Jan Fredrik Oltmans, 1896

Hardstenen grafmonument met sokkel en obelisk op het graf van de schrijver Jan Frederik Oltmans (1806-1854), in 1896 geplaatst op initiatief van "eenige dankbare lezers". Op de sokkel staat voorts: "Schrijver van de Schaapherder, het Slot Loevestein, het Huis van het Zeewijf, enz.). Het betreft het enige grafmonument van dit representatieve type op de algemene begraafplaats.

Graf C.D.G. Planten, 1908, 1910

Eenvoudige hardstenen silhouetsteen op het graf van Cornelis Dirk Godevrid Planten, die 39 jaar burgemeester was van Steenderen. Overleden in 1910. Zijn echtgenote Anna van Hengel overleed in 1908. Markante decoratie met dubbele palmtak.

GEMEENTE BRONCKHORST**Steenderen, Algemene begraafplaats, Kerkhofweg z.n.****Graven familie Vlemingh (Vleemingh), vanaf 1912**

Het betreft enkele gaven van de bekende familie Vlemingh, afgedekt met grote natuurstenen grafzerken, waarin op het bovenste gedeelte het fraaie familiewapen is uitgehouwen.

Silhouetsteen met marmerglasplaat, 1913

Op het graf van Garrit Kets (1858-1913) en Grada Johanna Vels (1868-1945) staat een klassieke hardstenen silhouetsteen (stele-model) met fronton en akroteria, waarop een tekstplaat van marmerglas is aangebracht.

Houten grafteken familie Mennink, 1923

Het enig bewaard gebleven houten grafteken op het graf van J. Mennink, overleden in 1923 en J.B. Mennink-Reussink, overleden in 1967.

Graf J. Jaarsma, 1925

Uit 1925 daterend graf, bestaande uit een door hardstenen paaltjes en metalen kettingen omgeven vak, waarin een eenvoudige getoogde steen is geplaatst, bestemd voor J. Jaarsma, directeur van de zuivelfabriek "Steenderen" (1870-1925) en zijn in 1965 overleden echtgenote. Op het graf staat verder een gedenkplaat met de tekst "Aan de nagedachtenis van haar eminent bestuurslid Eerste Coöp. Boterverkoop Ver. te Zutphen". Op de staande steen een afbeelding van een palmtak.

Oorlogsgraf J.W. Agterkamp, 1941

Eenvoudige getoogde silhouetsteen op oorlogsgraf ('Gevallen voor het Vaderland') van Jan Willem Agterkamp (1907-1941). Jan Agterkamp werd samen met Bernard Besselink na te zijn overgebracht naar de Scheveningse gevangenis, wegens hulp aan de vijand, ter dood veroordeeld en op 17 november 1941 gefusilleerd in de Bloemendaalse duinen.

Oorlogsgraven, 1945-1946

Reeks van 11 oorlogsgraven op het zuidoostelijke deel van de begraafplaats, geplaatst binnen de in 1946 gerealiseerde nieuwe groenaanleg met hagenstructuur in dit deel van het terrein.

Graf burgemeester Fokko Smit, 1946

Grote hardstenen zerk op het graf van Fokko Smit, burgemeester van Steenderen en overleden in 1946, op het zuidoostelijke deel van de begraafplaats, geplaatst binnen de in 1946 gerealiseerde nieuwe groenaanleg met hagenstructuur in dit deel van het terrein.

GEMEENTE BRONCKHORST

Steenderen, Algemene begraafplaats, Kerkhofweg z.n.